

373.31(082)

178 Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

**Збірник наукових та науково-методичних праць
викладачів кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету**

Випуск 3

*Присвячено 75-річчю
Криворізького державного
педагогічного університету*

**Кривий Ріг
2005**

ЗАЛЕЖНІСТЬ УСПІШНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ВІД ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ В ПРОЦЕСІ ПРОВІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мірошник З. М., Мяленко О. І.

В статті досліджується залежність цілісності Я-концепції особистості та успішного її становлення від емоційного стану в процесі провідної діяльності.

In the article there is investigated the dependence of integrity I-conception and its success succy formation on imotional state in the making activity.

На сьогоднішній день проблема становлення особистості у суспільстві та можливі перешкоди цьому є досить актуальною. Цілісність Я-концепції, позитивне самоусвідомлення, та адекватна самооцінка є передумовами успішної самореалізації. Негативні емоційні стани, що мають здатність переходити в психологічні синдроми і виникають в дитячому віці, порушують цю цілісність, і, як наслідок, руйнують особистість, заважають її самостверженню. Об'єктом нашого дослідження виступає залежність між наявністю і рівнем тривожності в молодшому шкільному віці та самооцінкою школяра, яку вона формує.

На сучасному етапі розвитку суспільства все частіше доводиться спостерігати агресивність, неадекватну та необґрунтовану поведінку, схильність до насильства значної кількості його членів. У багатьох людей спостерігаються нав'язливі стани, стреси, неврози та інші психічні порушення. Вважається, що ці психічні порушення виникають під впливом таких емоцій та емоційних станів як страхи та тривожність в дорослому віці. Страхи та тривожність, які виникають в дитячому віці, до уваги майже не беруться через переконання, що вони з віком безслідно зникають. Насправді ця думка помилкова.

На початку нашого дослідження ми мали на меті довести, що психологічні синдроми, які виникають в молодшому шкільному віці дуже сильно впливають на становлення особистості та цілісної Я-концепції, зокрема через вплив на самооцінку, самосприйняття та самоусвідомлення.

Психологічний синдром – це деякий визначений комплекс ознак (симптомів) якогось явища, що об'єднані єдиним механізмом виникнення. Про тривожність як про психологічний синдром можна говорити в тому випадку, коли вона набуває рис постійно виникаючого явища в певному поєднанні ознак та такого, що виникає за певних, чітко визначених умов.

Традиційно тривожність характеризують як особистісне утворення, що полягає у схильності індивіду до переживання тривоги і характеризуються низьким порогом виникнення реакції тривоги [8]. Розрізняють особистісну тривожність, під якою розуміють стійку індивідуальну характеристику, що відображає схильність суб'єкта до тривоги та припускає наявність у нього тенденції сприймати достатньо широкий обсяг ситуацій як таких, що загрожують, відповідаючи на кожен з них певною реакцією. Ситуативна тривожність як стан характеризується емоціями, що переживаються суб'єктивно: напругою, неспокоєм, нервозністю. Цей стан виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю та динамічністю у часі [9].

Ми приділили увагу у нашому дослідженні тій тривожності, що виникає в дитячому віці, оскільки дорослі рідко звертають увагу на порушення такого роду в дитячому віці, а між тим тривожність все більше набуває рис синдрому, викликає стресові стани і у зовнішніх проявах виявляється в замкненості, невпевненості, відчуженості, упертості, озлобленості, агресивності.

З приходом дитини до школи, з початком її навчання і до підліткового віку провідною діяльністю є навчальна, тому тривожність, що виникає в молодшому шкільному віці, найчастіше носить характер шкільної. Шкільна тривожність виникає і підтримується в ситуації навчання.

Причому загрозливою ситуацією може виступати виклик до дошки, запитання від вчителя, перевірка домашнього завдання чи контрольна робота, а також сам факт приходу до школи, входу в клас самого учня чи вчителя тощо. Про шкільну тривожність можна говорити за умови, що це особистісне утворення не виникає в інших умовах, не пов'язаних зі

шкільною чи навчальною діяльністю. В інших видах діяльності дитина може виявляти себе як активну, впевнену в собі, легкою у спілкуванні, а діяльність супроводжується позитивними емоціями.

Ми розглянули механізм виникнення і закріплення шкільної тривожності як синдрому.

На першій стадії у випадку невиконання чи неуспішного виконання деякого навчального завдання дитиною у вчителя виникає невдоволення, яке він реалізує через негативну оцінку діяльності.

Якщо ця ситуація виникає досить часто, то поступово формується і закріплюється очікування неуспіху.

На наступній стадії очікування неуспіху, якщо воно підкріплюється невдачами постійно, виникає емоційний стан тривожності, що виявляється у боязкості перед навчанням.

У разі повторення та частого підкріплення неуспіху та невдачі з боку вчителя, стан тривожності переходить в якість психологічного синдрому.

Окремо ми розглянули механізм впливу синдрому шкільної тривожності на формування Я-концепції дитини.

Закріплений синдром підкріплює стан очікування невдач і провокує невдачі. Ці невдачі в свою чергу викликають невпевненість у собі, відчуженість, озлобленість і тому подібні явища, які за умови постійного виникнення впливають на самооцінку особистості, значно знижуючи її і ведуть до появи ще одного психологічного синдрому – хронічної неуспішності.

На цій стадії у дітей з самооцінкою, що була раніше завищеною, спостерігається агресивність, озлобленість, схильність до демонстративної поведінки, упертість, можлива схильність до насильства. У дітей з самооцінкою, що була адекватною чи заниженою, спостерігається замкненість, невпевненість у собі, уникнення спілкування.

В процесі експериментального дослідження на рівні констатації нами було проведено дослідження по виявленню залежності між типом самооцінки та наявністю і рівнем шкільної тривожності. Дослідження

проводилось в 1Б класі ЗСШ № 69 та в 2Б класі ЗСШ № 68 м. Кривого Рогу протягом 2004/2005 навчального року.

Ми виявили таку цікаву залежність. В першому класі високий рівень шкільної тривожності стовідсотково наявний лише у дітей з заниженою самооцінкою. В другому класі високий рівень тривожності виявлений у 71,6 % від загальної кількості дітей незалежно від типу самооцінки. Ця залежність представлена на діаграмах 1 і 2.

1 клас

Діаграма 1

2 клас

Діаграма 2

Проаналізувавши спеціальні дослідження з проблеми наявності шкільної тривожності у дітей молодшого шкільного віку [4], [6], [7] та поспостерігавши за учнями 1 – 2 класів загальноосвітніх шкіл м. Кривого Рогу (загальна кількість дітей – 46) ми склали структурну схему, що відображає місце психологічних синдромів молодшого шкільного віку в структурі Я-концепції і їх вплив через навчальну діяльність як провідну на формування самооцінки як структурного компонента Я-концепції (рис. 1).

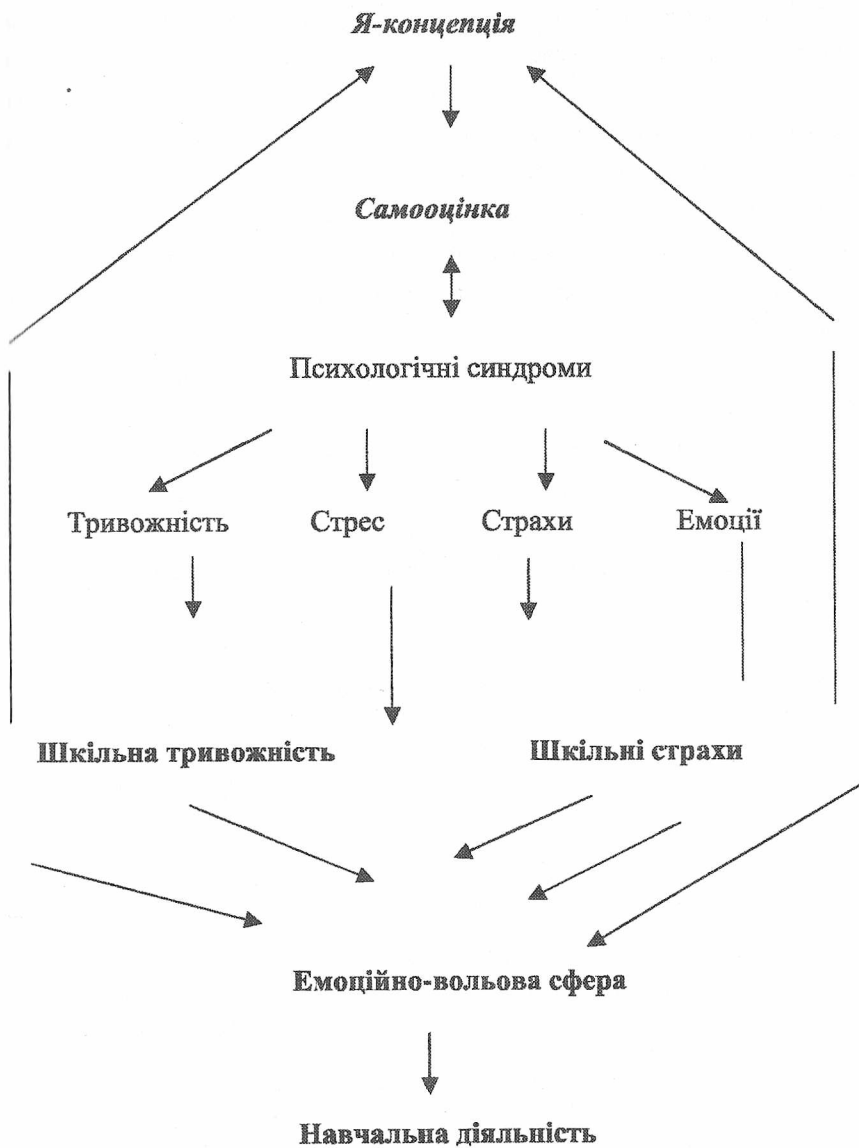

Рис. 1

На даному етапі дослідження ми з'ясували, що психологічний синдром шкільної тривожності виникає в молодшому шкільному віці в ситуації навчальної діяльності і в ній же закріплюється. Шкільна тривожність виникає у будь-якої дитини та негативно впливає на формування самооцінки в цьому віці, що в подальшому житті викликає порушення у самоусвідомленні, особистісному становленні та саморозвитку і порушує цілісність Я-концепції. А це, в свою чергу, викликає психічні порушення в дорослому житті та складності суспільної поведінки.

В подальшому дослідженні ми плануємо створити програму по зниженню рівня тривожності молодшого школяра та оволодінню ним загальною психологічною культурою.

Отже, на сьогоднішній день, вищезазначена проблема своєчасна та актуальна, є однією з реалій сучасного життя, оскільки сьогодні гостро стоїть питання про залежність цілісності Я-концепції від емоційного стану в процесі провідної діяльності.

Література:

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / под общ. ред. Пилиповского В. Я. – М.: Прогресс, 1986. – 482с.
2. Бех І. Д. Особистісно-орієнтоване виховання. – К.: ІЗМН, 1998. – 221с.
3. Божович Л. И. Избранные психологические труды. Проблема формирования личности / под ред. Д. И. Фельдштейна. – М.: МПА, 1995 – 212с.
4. Венгер А. А., Цукерман Г. А. Психологическое обследование младшего школьника – М.: Изд-во ВЛАДОС – ПРЕСС, 2003 – 106 с.: ил. – (Б-ка школьного психолога)
5. Липкина А. И. Самооценка школьника // Воспитание школьников, 1977. – № 4
6. Овчарова Р. В. Практическая психология образования: Учебное пособие для студентов психологических факультетов университетов. – М.: Изд. центр Академия, 2003. – 448с.
7. Проскура О. В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками. – К.: Освіта, 1998. – 199с. – /Трансформація гуманітарної освіти в Україні/
8. Психологічний словник / За ред. В. І. Войтка, К.: Головне видавництво видавничого об'єднання "Вища школа", 1982, – 215с.
9. Столяренко Л. Д. Основы психологии, Ростов-на-Дону: Изд-во "Феникс", 1997.- 736 с.